

Welserit Venezuelassa – Tuhosiko Saksan ensimmäisen Amerikan siirtokunnan kullanhimo?

Pekka T. Heikura

Meille on opetettu, että Väli- ja Etelä-Amerikan löytö- ja valloitusretkistä vastasivat 1500-luvulla espanjalaiset ja portugalilaiset. Näin valtaosaltaan onkin. On kuitenkin yksi poikkeus: Venezuela. Tätä aluetta hallitsivat ja tutkivat ensimmäisinä saksalaisen Augsburgin kauppa- ja pankkihuoneen, Welserien, edustajat.

Welsereiltä saamiensa lainojen vastineeksi Saksalais-roomalaisen keisarikunnan ja Espanjan yhteinen hallitsija Kaarle V antoi vuonna 1528 Welsereille oikeuden valloittaa ja asuttaa Venezuela. Welserien siirtokunnasta ei kuitenkaan tullut pitkäikäistä. Kaikki päättyi siihen, että Espanjan Intioiden neuvosto peruutti vuonna 1556 huonon asioiden hoidon takia Welsereiden Venezuelan *asienton*, ”sopimuksen”, ja näin romutti saksalaisten siirtokuntaunelmat peruuttamattomasti Uudessa maailmassa. Vaikka Venezuela tarjosi huomattavia taloudellisia mahdollisuuksia, nämä mahdollisuudet jäivät Welsereiltä hyväksikäyttämättä Miksi Welserit epäonnistuivat? Oliko syynä El Dorado, ”Kullattu mies”?

Welserit ja velkainen keisari

Augsburgin Welserit olivat mahtavimpia pankki-, kauppa- ja laivanvarustamistoimintaa harjoittaneita yrityksiä 1500-luvun Euroopassa. Tämä jo 1200-luvulla toimintansa aloittanut kauppasuku nousi mahtiinsa Anton I Welserin aikana (1451–1518). Hänen aikanaan Welserit ryhtyivät harjoittamaan kansainvälistä maa- ja merikauppaa sekä myöskin pankki- ja rahanlainaustoimintaa. He tekivät 1400-luvun lopussa ja 1500-luvun alussa tuottoisaa yhteistyötä memmingeniläisen kauppahuoneen Vöhlinin kanssa. Welsereillä oli Vöhlinin ja muutamien mui-

den saksalaisten kauppasukujen kanssa lyhyen aikaa yhteinen yhtiökin Anton Welser, Konrad Vöhlin und Mitverwandte. Kaikki osakkaat olivat tiiviisti sukulaisuussuhteissa toisiinsa.

Huippuvaiheensa Welserien kauppahuone koki Bartholomäus V Welserin aikana. Bartholomäus johti Welsereitä vuosina 1519–1561. Hän on tullut tunnetuksi erityisesti siitä, että hän kustansi yhdessä toisen augsburgilaisen kauppa- ja pankkimiehen Jakob Fuggerin ja muiden saksalaisten ja italialaisten pankkimiesten kanssa Kaarle V:n (1519–1556) huikaisevan suuren, 851 918 (kulta) guldenin vaalikassan, jonka avulla Saksan vaaliruhtinaat lahjottiin äänestämään Kaarle V:n vuonna 1519 (*Zorn* 2001 s. 225).

Welserit lainasivat jatkuvassa rahapulassa olevalle keisarille rahaa jatkossakin. Vuosilta 1522–1532 tunnetaan kaikkiaan 23 lainaoperaatiota, joista osa tehtiin yhdessä Fuggereiden kanssa. Keisarille annettujen luottojen määrä nousi lähes 2,6 miljoonaan dukaattiin (dukaatti oli kultaraha, joka painoi n. 3,5 grammaa). Welserit lainasivat myös Espanjan kruunulle huomattavia summia. Yhdessä Fuggereiden kanssa he lainasivat sille vuosina 1539–1540 Toledossa ja Madridissa vajaat 900 000 dukaattia (*Häberlein* 2002 s. 228-229).

Espanjalle antamien velkojen seurauksena kauppahuone pääsi käsiksi Espanjan kruunun tuloihin. Welserit saivat joksikin aikaa Espanjan ritarikuntien tulot hallintaansa. Lisäksi Welserien edustajat harjoittivat Espanjassa valtion obli-gaatioiden ostoa ja myyntiä.

Venezuelan siirtokuntahanke on nähtävä niitä velkoja vasten, joita Welserit olivat Kaarle V:lle myöntäneet. Welserit saivat siirtomaansa maksuna lainoistaan.

Venezuelan rannikon löysi ensimmäisenä Kristoffer Kolumbus, joka vieraili vuonna 1498 kolumannella löytöretkellään Orinoco-joen suulla ja Parian niemimaalla. Seuraavana vuonna purjehti kastilialainen Alonso de Ojeda yhdessä Juan de la Cosan ja Amerigo Vespuccin kanssa Maracaibon lahdelle. He näkivät alueella veden ylle paalujen varaan rakennettuja asumuksia, jotka toivat retkeilijöiden mieleen Venetsian. He nimesivät maan tästä syystä ”Pikku-Venetsiaksi” ja näin Venezuela sai nimensä.

Suurinta osaa Venezuelan rannikkoa asuttivat karibiheimot, jotka raivokkaasti vastustivat eurooppalaisten pyrkimyksiä asettua alueelle. Espanjalaisten ensimmäiset tukikohdat olivatkin rannikon saarilla, Margaritalla ja Cubaguassa (myös Cubana). Vasta vuonna 1523 espanjalaiset kykenivät perustamaan pysyvän siirtokunnan mannermaalle Cumanássa. Vuonna 1527 Juan de Ampíes perusti läntisessä Venezuelassa Coron.

Welserit pääsivät mukaan Amerikan kauppaan, kun keisari Kaarle V avasi vuonna 1525 Amerikan siirtomaat ja sen markkinat myös eikastilialaisten alamaistensa hyödynnettäviksi. Vielä samana vuonna Welserit perustivat pysyvän kauppa-aseman (Faktorei) Espanjan Sevillaan Amerikan kauppaa varten. Seuraavana vuonna he avasivat ensimmäisen haaraliikkeen Santo Domingossa Espanolassa (Haiti), joka oli Uuden maailman poliittinen ja kaupallinen keskus (Denzer 2002 s. 289-290).

Welsereiden panos Amerikan kaupasta oli huomattava. Heidän varustamansa laivat veivät Amerikkaan ennen muuta ylellisyystavaroita ja aseita. Paluumatkalla laivoihin lastattiin sokeria, väripuuta, helmiä ja kultaa. Lisäksi Amerikasta tuotiin lääkeaineita, mm. guajakkipuuta, joka oli tähän aikaan tehokkain lääke syfilistä vastaan. Juan Frieden laskelmien mukaan Welserit lähettivät Sevillasta vuonna 1526–1535 kaikkiaan 93 laivaa Santo Domingoön. Welserien laivojen osuus nousi vajaan kymmenesosaan periodina 1518–1535 kaikista kaupungin satamasta Amerikkaan lähteneistä laivoista (1044 laivaa) (Friede 1961 s. 91; Denzer 2002 s. 290).

Welsereiden Amerikan kauppa nivoutui tiiviisti yhteen heidän kauppaverkostoonsa Euroopassa. Pohjois-Euroopan kaupan keskus oli Antwerpen. Welsereillä oli siellä vuodesta 1503 lähtien kauppa-asema. Antwerpenistä Welserit veivät valmistuotteita Sevillaan, josta niitä kul-

jetettiin edelleen kaukaiseen Amerikkaan. Sevillasta Amerikan tuomiset taas tuotiin Antwerpeniin, josta ne päätyivät ympäri Eurooppaa.

Welserien sopimukset

Welserit tekivät Venezuelan haltuunotosta ja kolonisaatiosta Espanjan kruunun kanssa vuonna 1528 useita sopimusasiakirjoja. Asiakirjoissa toisena sopimusosapuolena esiintyvät Heinrich Ehinger ja Hieronymus Sailer, jotka olivat Welserien faktoreita (kauppa-aseman johtajia) Espanjassa. Se että Welserien nimi puuttuu kokonaan sopimuksista, on johtanut epäilyihin, että nämä kauppa-aseman edustajat toimivat aluksi omin päin ja hankkivat vasta myöhemmin Bartholomäus Welserin hyväksynnän asialle. Luultavampaa kuitenkin on, että heillä oli alunperinkin kauppahuoneen johtajan valtuutus tehtävään (Zorn 2001 s. 235; Denzer 202 s. 291).

Sopimuksista tärkein oli 27.3.1528 tehty sopimus. Tämä *asiento* antoi Welsereille luvan valata ja asuttaa Etelä-Amerikan rannikolta alueen, jonka itärajana oli Cabo Maracapaná, nykyisen Cumanán lähellä, ja länsirajana Cabo de la Vela Guajiran niemimaalla nykyisessä Kolumbiassa. Pohjois-Etelä-suunnassa alueen laajuudeksi määriteltiin väljästi ”mereltä merelle.” Welserien saama alue ulottui periaatteessa siis Tulimaahan saakka Etelä-Amerikan mantereen eteläkärjessä.

Sopimuksen mukaan Welserien oli valloitettava ja asutettava alue omalla kustannuksellaan, perustettava kaksi kaupunkia ja kolme linnoitusta kahden vuoden sisällä. Uudisasukkaita oli hankittava vähintään 600, kumpaan-kin kaupunkiin 300. Welserit saivat lisäksi ottaa neljä prosenttia provinssin valtiontuloista itselleen (Schmitt 1988 s. 37-47; Denzer 2002 s. 292).

Toisella vuoden 1528 sopimuksella Welselit saivat monopolin afrikkalaisten orjien tuontiin Amerikan siirtomaihin. Afrikkalaisia orjia tarvittiin erityisesti sokeriviljelmillä Antilleilla alkuperäisväestön kuoltua pois. Sopimuksen mukaan Welsereillä oli lupa tuoda 4000 mustaa orjaa (joista kolmasosa naisia) neljän vuoden kuluessa Amerikkaan. Tästä luvasta Welsereiden oli maksettava Espanjan valtiolle 20 000 dukaattia, muista tuontiin ja vientiin liittyvistä maksuista Welserit olivat vapaita. Tämä sopimus avasi kauppahuoneelle sopimusmaksu, kuljetuskulut ja ylläpitokustannukset huomioiden jopa 80 000 dukaatin voittomahdollisuuden (Denzer 2002 s. 292).

Sopimus, jossa Welserit ottivat velvollisuudekseen tuoda Venezuelaan vuorimiehiä ei ole säilynyt mutta sen sisältö on rekonstruoitavissa kahdessa edellisessä sopimuksessa olevista maininnoista (*Otte* 1963 s. 318; *Denzer* 2002 s. 192). Welserit lupasivat tuoda 50 saksalaista vuorimiestä (alansa arvostetuimpia spesialisteja) omalla kustannuksellaan Amerikkaan. Welserit saivat oikeuden vuorityöhön – kultakaivosten avaamiseen – Venezuelan lisäksi myös viereisessä Santa Marta -provinsissa.

Sopimusten ohessa hallitsija Kaarle V (Espanjan kuninkaana Kaarle I) antoi Welsereille muutamia suosionosoituksia, etuuksia. Kaksi näihin liittyvää asiakirjaa on huomionarvoista. Toisessa asiakirjassa määrättiin, että Welselit saivat kuljettaa vuosittain kolme laivalastilista tavaraa ohi Sevillan suoraan Antwerpeniin maksamatta tuontitullia. Tämä hyvin edullinen sopimus oli ainoa laatuaan 1500-luvun alkupuolella. Toisen asiakirjan mukaan kenelläkään ulkopuolisella ei ollut oikeutta ilman Welsereiden lupaa kaupankäyntiin Venezuelassa. Tämän asiakirjan pääasialliseksi tarkoitukseksi on mainittu intiaaniväestön suojeleminen. Alkuperäisväestöä vainosivat mm. Santo Domingosta tulevat orjanmetsästäjät. Käytännössä asiakirja takasi Welsereille kauppamonopolin alueella, myös orjakauppaan.

Riskiliiketoimi?

Näillä asiakirjoilla Welselit ottivat merkittäviä velvoitteita hoitaakseen mutta samalla he saivat myös huomattavia taloudellisia etuisuuksiakin. Merkille pantavaa on, että he kustansivat siirtokunnan valloittamisen omasta kukkarostaan. Etuisuuksista tärkeimmät olivat kauppamonopoli, orjien tuontimonopoli sekä oikeus tullilta kiertää Sevilla Antwerpeniin.

Venezuela oli ”riskiliiketoimi” (*Grosshaupt* 1987 s. 344). Voittomahdollisuudet olivat spekulatiivisia tai oletettuja, koska Venezuelasta ei ennakkoon tunnettu oikeastaan paljon muuta kuin rannikko. Kullasta liikkui kuitenkin koko ajan huhuja ja vuonna 1527 Santa Martan kuvernööri oli löytänytkin ensimmäisen intiaanien kultasulaton Etelä-Amerikasta. Vuorityöoikeuksien saaminen sekä Venezuelassa että Santa Martassa antoi kultaesiintymien etsimisen ja mahdollisten kaivosten avaamisen Welsereille.

Lisäksi oli saatu ilmeisesti jo tässä vaiheessa jonkinlaista tietoa Bogotán ylätasangolla asu-

vasta intiaanien kultaa työstävästä Muisca-kanasta (*Schmitt* 1991 s. 50) ja kullan rosvoaminenhan intiaaneilta oli säännönmukaisesti päämottiivi eurooppalaisten valloitusretkissä Amerikoissa. Vaikka Welserien sopimusteksteissä ei asiaa sanotakaan, kullan ryöstäminen intiaaneilta oli hyvin todennäköisesti Welsereidenkin laskelmissa alusta lähtien mukana (*Denzer* 2002 s. 297).

Oletetun kullan lisäksi Venezuelassa tiedettiin varmuudella olevan arvokkaita helmiesiintymiä sekä guajakki- ja väripuuta. Ajateltiin myös olevan mahdollista, että Maracaibon lahti tarjosi läpi kulkutien ”Etelämerelle”, suurelle mantereelle eteläpuolella sijaitsevalle valtamerelle. Sitä kautta voitiin saada yhteys Aasian maustekauppaan. Jos tämä olettamus osoittautuisi oikeaksi, voisi Venezuelasta tulla koko Espanjan Länsi-Intian liikenteen ja kaupan keskus.

Kullattu mies

Welserien ”pääkaupunki” Venezuelassa oli Coron kaupunki Paraguanan niemellä. Ensimmäinen kuvernööri ja kenraalikapteeni Ambrosius Dalfinger (myös Alfinger) saapui sinne keväällä 1529. Dalfinger sekoitetaan usein kirjallisuudessa virheellisesti konkistadori Ambrosius Ehingeriin.

Melkein välittömästi Coronon saapumisen jälkeen Dalfinger alkoi tutkia sisämaata ja teki vuosina 1529–1530 ensimmäisen löytö- ja tutkimusretkensä Maracaibojärvelle ja perusti sinne samannimisen asutuskeskuksen.

Toiselle retkelleen Dalfinger lähti kesäkuussa 1531 mukanaan 130 jalkamiestä ja 40 ratsumiestä. Tämän retken hän rahoitti laivanlastillisella orjia, jotka hän lähetti Santo Domingoon. Dalfinger antoi polttomerkitä orjansa, tapa jonka aloittaja juuri hän mahdollisesti on. Dalfinger tunkeutui Rio Macomytín (nyk. Rio Socuy) alueelle ja sitten Upare- ja Rio César -joen laaksoihin. Dalfinger saavutti lopulta Magdalenajoen, jonka rantaa hän seurasi Chibcha-intiaanien alueille saakka. Pian tämän jälkeen retki keskeytettiin luultavasti Corosta tulleiden levottomuutta herättävien uutisten takia. Magdalenajoella Dalfingerillä oli jo niin paljon kultaa koossa, että hän päätti lähettää etukäteen osan ali-päällikkö Inigo de Vascuñan johdolla Coronon. Vascuñan joukko lähti etenemään ennen tuntematonta maastoa ja tuhoutui: pääosa nääntyi nälkään ja sairauksiin, osan surmasivat ilmei-

sesti intiaanit. Vain yksi mies, Francisco Martin, jäi eloon kertomaan joukon kohtalosta. Kulta-arre menetettiin, mukana mm. kultainen intiaanikuningattaren patsas.

Magdalena-joelle jäänyt Dalfinger sai silmä välin intiaaneilta ensimmäisen kerran ”varmaa” informaatiota joen yläjuoksun suunnalla Bogotán ylätasangolla asuvasta Chibcha-kansoihin lukeutuvasta, kultaa työstävästä Muisca-intiaanien kulttuurista. Erityisen kiihottavia olivat tiedot ”Kullatusta miehestä”, El Doradosta.

El Doradossa oli todellisuudessa kysymys Guatavita-intiaanien päälliköstä, jonka päälle tarinan mukaan siroteltiin kultahiekkaa ja joka sitten sukelsi Guatavita-järveen huuhtoakseen kullan pois. Hänen vaimonsa oli jäänyt kiinni uskottomuudesta ja päällikkö oli mestautanut vieraan miehen. Vaimo oli hukuttautunut järveen. Ajan myötä häntä kaipaamaan alkanut päällikkö oli saanut tietäjien kautta lupauksen puolisoltaan näyttäytyä ajoittain järven pinnalla. Tämä vaati vastineena päälliköltä puhdistautumista paastoamalla. Paaston päätteeksi hallitsija valeltiin öljyllä ja kultapölyllä. Lopuksi päällikkö sukelsi järveen, jonne ylhäisö heitti lisäksi vielä kulta- ja muita arvoesineitä (*Henriksson* 1997 s. 111-112).

Dalfingerin toinen retki oli todellinen hävitys- ja rosvo-retki. Intiaanien kylät poltettiin, naiset raiskattiin ja orjia otettiin. Kultaesineet, jalokivet ja tekstiilit vaihtoivat omistajaa. Vaikka arvoesineitä saatiinkin paikallisilta pacabuey- ja aruacana-intiaaneilta ja muilta heimoilta runsaasti, Dalfingerin retkestä lähtien eurooppalaisten mielissä alkoi siintää yhä enemmän ja enemmän Kullattu mies ja rikkauksia täynnä oleva kultamaa Bogotán ylätasangolla. Muut alueen hyödyntämismahdollisuudet jäivät jo tässä vaiheessa sivuasiaksi.

El Doradon etsintä

Dalfingerin ollessa ensimmäisellä retkellään teki Coroon jäänyt kenraalikapteeni Nikolaus Federmann vastoin kuvernöörinsä käskyä oman röstö- ja tutkimusretken vuosina 1530–31 Corosta etelään. Palattuaan omalta retkeltään Dalfinger karkoitti Federmannin Venezuelasta.

Federmann palasi kuitenkin takaisin Venezuelaan uuden kuvernöörin, Georg Hohermuth von Speyerin mukana vuonna 1534. Hohermuth toi mukanaan myös Espanjasta värväämänsä muhkean, hyvin varustetun sotajoukon, johon kuului peräti 600 miestä. Tämän joukon

tarkoitus näyttää olleen alunperinkin sisämaassa olevan kultamaan etsiminen ja valtaaminen. Sensaatiomaiset uutiset Francisco Pizarron Inkavaltakunnasta saamasta satumaisen suuresta kulta-aarteesta kiersivät Euroopassa vuosina 1533–1534. Uutiset ovat voineet vaikuttaa Welsereiden päätökseen siirtää painopiste kaupallisesta toiminnasta El Doradon etsintään.

Pääosa (400 miestä) Hohermuthin armeijasta työntyivät vuonna 1535 sisämaahan. Mukana oli Philip von Hutten, joka laati kertomuksen tästä matkasta. Löytämättä pääsytietä lähes 5000 metriä korkeiden vuorten yli Bogotán ylätasangolle, retkikunta kääntyi elokuussa 1537 paluumarssille. Coroon saavuttiin maaliskuun lopussa 1538. Vain 110 miestä saapui takaisin pääkaupunkiin, muut olivat menehtyneet matkalla.

Hohermuthin poissaollessa Federmann oli taas varustanut oman retkikunnan El Doradon löytämiseksi. Lähtiessään Corosta Hohermuth oli määrännyt Federmannin tekemään tutkimusmatkan Maracaibo-järven länsipuolelle. Federmann noudatti aluksi käskyä. Tällä retkellä Federmann löysi Santa Martan provinssin raja-alueelta Cabo de la Velan rikkaan helmiesiintymän mutta luopui sitten yllättäen sitä hyödyntämisestä. Syynä luopumiseen saattoi olla se, että Santa Martan kuvernööri vaati esiintymää myös itselleen. Todennäköisempi selitys lienee se, että Federmann kuuli täällä uutisia El Doradon etsinnöistä. Nämä uutiset olivat todennäköisesti pontimena sille, että Federmann keskeytti asioinnin Maracaibolla ja lähti etsimään kultamaata (*Denzer* 2002 s. 311).

Federmann palasi nopeasti takaisin Coroon, pakkovärväsi siirtolaisista tarvittavan sotajoukon ja lähti Hohermuthin jalanjäljillä omalle retkelleen vuonna 1537. Ehkä Federmannilla oli parempaa informaatiota kultamaan sijainnista tai hänellä oli silkkää tuuria sillä hän löysi ylikuluttien yli 4810 metriä korkean Páramo de Suma Pazin kohdalta ja tunkeutui Bogotán ylätasangolle vuonna 1538/1539. Samalla hänellä oli myös huonoa tuuria: Quesada oli tullut alueelle vähän aikaisemmin ja oli jo vallannut ratsuväen avulla Muiscojen ja muiden intiaani-kansojen asuttaman ylätasangon, putsannut heidät arvotavaroista ja kerännyt muhkean kulta-aarteen. Yksistään Tunjan linnoitetusta kaupungista Quesadan joukko sai kokoon 230 smaragdia ja peräti yli 600 kiloa kultaa! Vaikka Kullattua miestä ei löytynytäkään, kulta-arre teki Quesadan miehistä rikkaita miehiä (*Schmitt & von Hutten* 1999; *Valtonen* 2001 s. 72). Quesada antoi pettyneen kilpailijansa rauhoittami-

seksi osan saaliista Federmannille ja yhteenoltalta vältyttiin.

Federmann, joka oli irrottautunut Welsereistä, yritti jälkeinpäin turhaan saada Espanjassa kuvernöörin virkaa vastalöydetylle alueelle. Welselit vaativat häneltä samaan aikaan selviytystä omavaltaisesta toiminnasta Venezuelassa. Federmann joutui tutkintavankeuteen, jonka aikana hän kuoli vuonna 1542.

Welserien vallan loppu

Kaikki eivät olleet kuitenkaan vakuuttuneita, että oikea kultakuninkaan maa oli löydetty. Uskottiin, että paras voi olla vielä tulossa. Myöhemmin, vuosina 1541–1546, kenraalikapteeniksi ylennetty Philip von Hutten etsi vielä keran El Dorado Andien itäpuolisilta tasangoilta. Tähän retkeen osallistui myös Bartholomäus Welslerin vanhin poika, hänkin nimeltään Bartholomäus. Tämä vuosia kestänyt retki päättyi lopulta Amazonilla Guaviare-joelle ja aina Omagua-intiaanien valtion alueelle saakka, josta käännyttiin vastarinnan takia takaisin.

Keväällä 1546 Huttenin joukko saapui vihdoinkin Tocuyoon, jonne hänen poissa ollessaan suurin osa Coron väestöstä oli muuttanut. Jätettyään pääosan joukostaan Tocuyoon Hutten jatkoi jäljellä olevan 20 miehen kanssa kohti Coroa. Kaksi viikkoa Tocuyosta lähdön jälkeen Hutten ja seurueessa olleet Welsler nuorempi ja kaksi Huttenin luotettua espanjalaista miestä murhattiin brutaalisti epäselvissä olosuhteissa.

Murhien takaa paljastui omankäden oikeudella Venezuelassa kuvernööriksi ryhtynyt espanjalainen Juan de Carvajal. Espanjan Intioiden neuvosto (Consejo de Indias) oli nimittänyt vuonna 1545 uudeksi kuvernööriksi Juan Pérez de Tolosan, jonka piti saapua provinssiin syksyllä 1546 tehtävänäään tutkia tapahtumia siellä. Tähän asti valtaa piti kuitenkin väärennetyillä asiakirjoilla kuvernööriksi ryhtynyt Carvajal. Hän oli siirtänyt ilman Welslerin ja kruunun lupaa pääosan Coron ja Maracaibon asukkaista sisämaahan laaksoon, joka oli maataloudelle edullista aluetta. Carvajal oli jakanut myös ensimmäiset pakkotyötä tekevät intiaanit eurooppalaisille.

Carvajalin taustaryhmän muodostivat vakaisiin oloihin ja pysyvään asutukseen pyrkinneet espanjalaiset siirtolaiset, jotka olivat tyytymättömiä Welslerin edustajien Venezuelassa harjoittamaan politiikkaan. Huttenin ja Welslerin murhat muodostivat huippukohtat espanja-

laisten uudisasukkaiden ja El Doradon etsintää harjoittaneiden konkistadorien välisessä konfliktissa. Mahdollisesti mukana murhassa olivat myös Huttenin retkikunnan osanottajat, jotka olivat pettyneet retkellä saatuun laihaan saaliiseen (Schmitt & von Hutten 1999 s. 36; Schmitt & Simmer 1999; Denzer 2002 s. 300, 307).

Vaikka Carvajalia rankaistiin ankarasti teostaan (hänet hirtettiin ja paloitettiin ajan tavan mukaisesti neljään osaan), Intioiden neuvosto kuitenkin vahvisti Carvajalin asutustoimenpiteet Venezuelassa. Espanjan siirtomaiden hallinnossakin oltiin Welsereiden politiikkaan ilmeisesti laajasti tyytymättömiä.

Tolosan astuessa virkaansa syksyllä 1546 päättyi käytännössä Welslerin valta Venezuelassa. Provinssi oli tosin vielä nimellisesti heidän hallussaan kymmenen vuotta. Löytö- ja ryöstöretket kiellettiin alueella vuonna 1549. Poliitiikan painopiste oli tästä lähtien asutustoiminnassa.

Welselit olivat sijoittaneet kaikkiaan 100 000 dukaattia Venezuelaan. Pitkässä 10 vuotta kestäneessä oikeudenkäynnissä Espanjan valtiota vastaan he pyrkivät saamaan korvausta tästä taloudellisesta uhrauksesta. Vuonna 1556 Intioiden neuvosto lopulta päätti, että Welselit menettivät Venezuelan sopimuksensa, eikä mitään korvauksia maksettu. Toisaalta neuvosto julisti, että Welselit eivät olleet syyllystyneet väärennetyksiin provinssissaan. Lisäksi valtavat oikeudenkäyntikulut tuomittiin maksettavaksi Espanjan valtionkassasta.

Itsetuhoista politiikkaa

Hiljattain on historioitsija Jörg Denzer (2002) tutkinut, kuinka Welslerin edustajat käyttivät Venezuelan tarjoamia taloudellisia mahdollisuuksia hyväkseen.

Kullan ryöstäminen intiaaneilta ei tuonut suurta menestystä, Bogotán ylätasangon kultaarteet menivät Quesadan retkikunnalle. Kaupungit, Coro ja Maracaibo, eivät kukoistaneet, koska kuvernöörit käyttivät niitä pääasiassa vain tukikohtina ryöstö- ja tutkimusretkilleen ja laiminlöivät niiden kehittämisen. Maracaibon ympäristö oli lisäksi suurimmaksi osaksi maataloudelle sopimatonta. Alueen intiaanit, jotka elättivät itsensä lähinnä metsästyksellä ja kalastuksella, pystyivät ruokkimaan vain itsensä. Heidän verotusyrityksensä johtivat kapinaan, jota kukistettaessa intiaanien asutukset kärsivät suurta vahinkoa. Kaupunkiin jouduttiin tuo-

maan lopulta elintarvikkeita laivoilla peräti 200 kilometrin päästä Xuruaran alueelta.

Myös Coroa pyrittiin huoltamaan verottamalla ympäröivän alueen intiaaneja raskaalla kädellä. Ankara verotus aiheutti sen, että aluksi eurooppalaisiin ystävällisesti suhtautuneet Kaquetios-intiaanit pakenivat etelään vuoristoseudulle siirtokuntalaisten ulottumattomiin. Hankaloituneen huollon takia järjestettiin ryöstöjä orjanhankintaretkikuntia muiden intiaanien alueille. Tuloksena oli täälläkin kapina intiaanien keskuudessa. Alue tuli eurooppalaisille turvattomaksi.

Vain Hohermuthin kuvernöörikauden (1534–1540) alussa Coron kaupunki näyttää kokeneen jonkinlaisen hyvinvoinnin kauden. Tämä vaihe päättyi siihen, kun Federmann pakkovärväsi suuren osan miespuolisesta väestöstä omalle löytöretkelleen vuonna 1537. Lisäksi Federmann hävitti pahoin ympäröivää intiaanasutusta, jonka seurauksena Coron huolto tuli hankalammaksi. Hohermuth oli käskenyt ennen omalle retkelleen lähtöä (1535) Federmannia etsimään edullisemman sijaintipaikan molemmille Venezuelan kaupungeille mutta tämän Federmann jätti tekemättä. Sen sijaan hän hävitti hedelmällistä Barquisimeton laaksoa orjia metsästäessään. Vasta Juan de Carvajal – ilman Welserien tai Espanjan kruunun lupaa – siirsi pääosan Coron väestöstä Barquisimeton laaksoon ja perusti sinne Tocuyon kaupungin vuonna 1545. Coroon jäi vain 40 asukasta.

Welserien viranhaltijoiden politiikka oli itse-tuhoista. Paitsi että he olivat suuren osan ajasta poissa omilla kullansintäretkillään, he onnistuivat lyhyessä ajassa tuhoamaan siirtokuntien huollolle välttämättömän intiaanasutuksen. Orjanmetsästysretkiä järjestettiin, koska kuvernöörit ja kenraalikapteenit tarvitsivat välttämättä intiaaneja kullansintäretkilleen kantajiksi. Kuvernöörit myös myivät alkuasukkaita orjiksi Karibian saarille, kaikkiaan jopa 4000 (ks. Denzer 2002 s. 304). Surmattujen ja raiskattujen määrää ei kukaan tiedä. Väki väheni ympäröivällä seudulla niin, että eurooppalaisille tarkeä encomienda-laitos jäi perustamatta ja pakkotyötä siirtolaisille tekevät intiaanit jakamatta.

Venezuelaan tuoduista saksalaisesta vuorimiehistä tiedetään vähän. Vain puolet sovitusta 50 vuorimiehestä tuli Venetsiaan, toinen puoli etsi jalometalleja Espanjassa, luultavasti myös muilla Karibian saarilla ja Meksikossa (Grosshaupt 1987 s. 294; Denzer 2002 s. 293 viite 37). Venezuelaan tuodut vuorimiehet liitet-

tiin todennäköisesti sotilaina sisämaata tutkiviin ja intiaaneja ryöstelevien retkikuntien osaksi ja varsinainen kullanhinta Venezuelassa jäi tekemättä. Myöskään Santa Martassa Welserien vuorityöt eivät onnistuneet. Paikallinen käsyrinhalija ei ilmeisesti ollut kiinnostunut tukemaan toimintaa, josta voitot menivät muualle kuin omaan provinssiin. Kullankaivuu pääsi vauhtiin vasta Welsereiden lähdettyä.

Kauppamonopoli oli ilmeisesti suurin tappiota tuottava osa Welsereiden Venezuelan liiketoimintaa. Welserit olivat sijoittaneet hankkeeseen kaikkiaan 100 000 dukaattia (Schmitt & Hutten 1999 s. 37). Kun siirtokunnan asiat selvitetiin lopullisesti vuonna 1556, Welserit eivät saaneet dukaattiakaan korvausta Espanjan valtiolta.

Epäonnistumisen syyinä tulospaine?

Miksi Welserien kuvernöörit ja muut edustajat jumiutuivat yksipuolisesti etsimään kullankuninkaan maata, jonka sijainnista ei ollut tarkkaa tietoa ja jonka löytymisestä ei ollut mitään takeita, ja jättivät provinssin muut mahdollisuudet hyödyntämättä? Hehän tekivät vuosina 1529–1546 peräti kuusi tai seitsemän suurta aseistettua retkeä sisämaahan, joiden seurauksena he olivat poissa Corosta peräti 160 kuukautta ja matkakilometrejäkin kertyi yhteensä noin 20 000 kilometriä (Denzer 2002 s. 286).

Welserit tekivät pääosan 100 000 dukaatin Venezuelan sijoituksistaan ennen vuotta 1532. Tuona vuonna kauppahuone mahdollisesti luotasi voittomahdollisuudet ja totesi, että Venezuela ei tarjonnut eikä tulisi tarjoamaankaan mitään maininnan arvoista kauppatavaraksi kelpavaa. Ryöstöretket tarjosivat ainoan mahdollisuuden nopeaan kompensatioon ja saada jo tehdyt sijoitukset peitetyksi (Eberhard Schmitt 1996; Friede 1961).

Götz Simmerin (2000) arvion mukaan Welserit olisivat olleet alusta lähtien mahdollisimman tehokkaan, nopean ja totaalisen riiston kannalla provinssissaan.

Se mitä vallatulle provinssille tapahtuisi sen jälkeen, kun alkuasukkaat puhdistettu kullasta ja saatu voittoa, oli heille yhdentekevää.

Simmerin käsitystä tukee ennen kaikkea se seikka, että Welserit varustivat vuonna 1534 suuren laivaston, joka kuljetti peräti 600 hyvinvarustettua miestä Venezuelaan. Pääosa joukosta tunkeutui melkein heti perille saavuttuaan Hohermuthin johdolla etsimään tietä kul-

tamaahan. Mihin muuhun kuin kultamaan valloittamiseen näin suurta joukkoa olisi tarvittu? Lisäksi myös Welserin vanhin poika saapui Venezuelaan vuonna 1540, ja hän osallistui Huttenin El Doradoa etsivään retkikuntaan vuosina 1541–46.

Denzer on löytänyt toisenlaisen selityksen. Hänen mukaansa Venezuela todella tarjosi huomattavia – kullan ryöstelyn ulkopuolisia – taloudellisia mahdollisuuksia mutta nämä toiveet eivät koskaan realisoituneet. Syy tähän oli se, että paikallisten kuvernöörien ja kenraalikapteenien tavoitteet eivät olleet yhteneväisiä Welserien Augsburgissa asettamien pitkäjänteisten ja alueen kehittämiseen tähtäävien tavoitteiden kanssa. Toisin sanoen kuvernöörit ajoivat keskushallinnosta riippumatonta omaa politiikkaa. Voitoista kuvernööri sai pitää vain osan, loput menivät Welsereille. Kuvernöörin osuus oli pienempi kuin suoraan Espanjan kruunun alaisuudessa olevilla kuvernööreillä ja konkistadoreilla. Welserien kuvernöörin asema oli muutenkin paljon huonompi kuin espanjalaisten käskynhaltijoiden, jotka tekivät sopimuksensa suoraan Espanjan kruunun kanssa (Friede 1961 s. 165).

Espanjalainen konkistadori maksoi saaliistaan viidenneksen suoraan kruunulle, loput hän ja hänen joukkonsa piti itse. Welserit taasen olivat väliporras hallitsijan ja kuvernöörien välissä. Ja tämä porras vaati osansa kuvernöörien hankkeiden tuloksista. Ei tiedetä, paljonko Welserit itse maksoivat Espanjan valtiolle, mutta se tiedetään, että heidän piti antaa avattujen kulta-kaivosten tuotosta aluksi viidennes ja myöhemmin kymmenys Espanjan valtiolle.

Astuessaan virkaansa Welserien kuvernöörit ja kenraalikapteenit olivat valtavan ”tulospaineen” alla. Heillä oli kyllä sopimus keskukseen kanssa siitä, miten provinssia piti kehittää, mutta he eivät olleet mainituista syistä juuri kiinnostuneita kauppahuoneen eduista eivätkä provinssin pitkäjänteisestä kehittämisestä. Katse suuntautui väistämättä kultakuninkaan maahan ja sen kautta saataviin nopeisiin voittoihin. Kuvernöörillä oli laaja toimintavapaus provinsissaan ja tätä toimintavapautta lisäsivät vielä hitaat yhteydet Eurooppaan. Kuvernöörit luultavasti myös väristelivät tai suodattivat El Doradosta saatua informaatiota Augsburgin johdolle ja vaikenivat epäedullisesta tiedosta.

Menestyspakko ja kiihottavat tarinat El Doradosta sekoittivat Welsereiden edustajien päät Venezuelassa. Provinssi jäi kehittämättä ja todelliset taloudelliset mahdollisuudet hyväksikäyttämättä Lopulta espanjalaisten siirtokun-

talaisten muodostama oppositio ja siirtomaiden hallinnosta vastaavien viranomaisten tyytymättömyys Welserien harjoittamaan politiikkaan kaatoivat Welserien siirtokuntahankkeen. Venezuelan *asiento* peruutettiin.

KIRJALLISUUTTA

- Denzer, J. (2002): ”Die Welser in Venezuela – Das Scheitern ihrer wirtschaftlichen Ziele”. Teoksessa Häberlein, M. & Burkhardt, J. (Hrsg.): *Die Welser* Akademie Verlag, Berlin. S. 285-319.
- Friede, J. (1961): *Los Welser en la conquista de Venezuela. Banco de la República*. Caracas.
- Grosshaupt, W. (1990): ”Der Venezuela-Vertrag der Welser”. Teoksessa *Scripta Mercaturae* 24. Heft1/2 s. 1-35.
- Grosshaupt, W. (1987): *Bartholomäus Welser. Charakteristik seiner Unternehmungen in Spanien und Übersee*. Diss. phil. Graz.
- Henriksson, M. (1997): *Toinen aalto. Eurooppalaisten rosvo- ja löytöretket Amerikoissa*. Gaudeamus. Tampere.
- Henze, D. (1983): *Enzyklopädie der Entdecker und Erforscher der Erde. Bd. 2. Akademische Druck- und Verlagsanstalt*. Graz
- Häberlein, M. (2002): ”Fugger und Welser: Kooperation und Konkurrenz 1496–1614”. Teoksessa Häberlein, M. & Burkhardt, J. (Hrsg.): *Die Welser* Akademie Verlag, Berlin. S. 223-239.
- Kiessling, R. (2002): ”Wirtschaftlicher Strukturwandel in der Region – Die Welser-Vöhlund Gesellschaft im Kontext der Memminger Wirtschafts- und Sozialgeschichte des 15. und frühen 16. Jahrhunderts”. Teoksessa Häberlein, M. & Burkhardt, J. (Hrsg.): *Die Welser*. Akademie Verlag, Berlin. S. 184-212.
- Martín, A.M. (2000): *España en los siglos XVI, XVII y XVIII. Caja Duero/Crítica*. Barcelona.
- Otte, E. (1963): *Cedularios de la monarquía española relativos a la provincia de Venezuela (1529–1552)*. Tomo 5. Caracas.
- Reenpää, S. ja E. (toim.) (1992): *Kuninkaallisella tiellä – El Camino Real. Amerikan löydön silminnäkijöitä ja kronikoitsijoita*. WSOY. Juva.
- Schmitt, E. (1988): *Der Asiento aus dem Jahr 1528*. In: Schmitt, E. (Hrsg.): *Dokumente zur Geschichte der europäischen Expansion. Bd. 4: Wirtschaft und Handel der Kolonialreiche*. Beck. München.
- Schmitt, E. (1991): *Die Anfänge der europäischen Expansion*. Schulz-Kirchner Verlag. Idstein.
- Schmitt, E. (1996): ”Der Beitrag der Hutten-Papiere zur Beurteilung des Venezuela-Unternehmens der Welser-Kompanie im 16. Jahrhundert”. Teoksessa Johannes Burkhardt (Hrsg.): *Augsburger Handlungshäuser im Wandel des historischen Urteils*. (Colloquia Augustana Bd 3). Berlin.
- Schmitt, E. & Simmer, G. (Hrsg.) (1999): *Tod am Tocuyo. Die Suche nach den Hintergründen der Ermordung Philipps von Hutten 1541–1550*. Berlin-Verlag Arno Spitz. Berlin.
- Schmitt, E. & Hutten, F.K. von (Hrsg.) (1999): *Das Gold der Neuen Welt. Die Papiere des Welser-Konquistadors und Generalkapitäns von Venezuela Philipp von Hutten 1534–1541*. 2. neuarbeitete Auflage. Berlin-Verlag Arno Spitz. Berlin.

Simmer, G. (2000): *Gold und Sklaven. Die Provinz Venezuela während der Welser-Verwaltung (1528-1556)*. Wissenschaft und Technik Verlag, Berlin.

Valtonen, P. (2001): *Latinalaisen Amerikan historia*. Gaudemus, Helsinki.

Vassberg, D.E. (1984): *Land and Society in Golden Age Castile*. Cambridge University Press, Cambridge.

Vives, J.V. (1969): *An Economic History of Spain*. Transl. López-Morillas, F.M. Princeton University Press, Princeton.

Zorn, W. (2001): *Augsburg: Geschichte einer europäischen Stadt. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. 4., überarb. und erg. Auflage. Wissner-Verlag, Augsburg.

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja vapaa tutkija.

VILHO, YRJÖ JA KALLE VÄISÄLÄN RAHASTON APURAHAT

Suomalainen Tiedeakatemia julistaa haettavaksi Vilho, Yrjö ja Kalle Väisälän rahastosta apurahoja ja tutkimusrahoja matematiikan, fysiikan, tähtitieteen, meteorologian ja geofysiikan aloille.

Apurahoja myönnetään nuorille ja varttuneille tutkijoille tieteelliseen tutkimukseen, jatko-opiskeluun, henkilökohtaisiin apurahoihin, matkakustannuksiin, ulkomaisten vierailevien tutkijoiden kutsumiseen sekä muihin hyvin perusteltuihin em. alojen tutkimusta edistäviin tarkoituksiin.

Hakemukset on laadittava Tiedeakatemian lomakkeelle (e-mail acadsci@acadsci.fi, <http://www.acadsci.fi>, puh 09-636800, fax 09-660117) ja ne on toimitettava viimeistään 27.9.2005 klo 12.00 osoitteeseen Suomalainen Tiedeakatemia, Mariankatu 5, 00170 Helsinki. Sähköpostina tai faxina lähetettyjä hakemuksia ei käsitellä.

Matti Saarnisto
Pääsihteeri